

BÜKLÜKALE'NİN HİTİTLER DÖNEMİNDEKİ ADI ÜZERİNE YENİ BİR DEĞERLENDİRME

A NEW EVALUATION ON THE NAME OF BUKLUKALE IN HITTITES PERIOD

Makale Bilgisi | Article Info

Başvuru: 14 Kasım 2019	Received: November 14, 2019
Hakem Değerlendirmesi: 15 Kasım 2019	Peer Review: November 15, 2019
Kabul: 22 Kasım 2019	Accepted: November 22, 2019

DOI : 10.22520/tubaar.2019.25.006

Özlem SİR GAVAZ *

Anahtar Kelimeler: Hititler, Büklükale, Hititler Dönemi Anadolu, Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, *Şalatiwar/Şalatuwar*

Keywords: Hittites, Büklükale, Anatolia in Hittites Period, Historical Geography of Anatolia, *Şalatiwar/Şalatuwar*

ÖZET

Kırıkkale İli, Karakeçili İlçesi'ne bağlı ve Ankara'nın yaklaşık 100 km güneydoğusunda bulunan Büklükale'nin lokalizasyonu, Hititler Dönemi Anadolu'nun tarihi coğrafyası açısından son derece önemlidir. Hititler Döneminde, Batı Anadolu'da bulunan yerel krallıklara karşı anahtar bir konumda yer aldığını düşündüğümüz şehirde yapılan arkeolojik kazılar, şehrin Asur Ticaret Kolonileri döneminde de aktif rol oynadığını göstermektedir. Büklükale'nin stratejik ve jeopolitik önemi, Hititler döneminde de Hitit-Batı Anadolu ilişkilerinde istasyon bir şehir, hatta belki de çevresindeki yerleşimlerle birlikte düşünüldüğünde bir askeri üs ya da bir eyaletin merkezi konumunda olabileceğine işaret etmektedir. Kızılırmak'ın en dar kısmında konumlandırılmış şehir, Erken Tunç Çağı'ndan Osmanlı Dönemi'ne kadar iskân görmüş ve her dönem doğu-batı geçiş noktasının üzerinde adeta doğal bir köprü görevi üstlenmiştir. Kazılar sırasında açığa çıkarılan Hititçe çivi yazılı tablet fragmanları ve hiyeroglifli bullalar da Büklükale'nin önemli bir merkez olduğuna dair görüşümüzü kuvvetlendirmektedir.

Bu çalışmada, hem Asur Ticaret Kolonileri Dönemi hakkında ayrıntılı bilgi edindiğimiz yayınlanmış Kültepe metinleri, hem de Hititçe metinler taranacaktır. Hitit döneminde Büklükale ve bulunduğu bölgenin coğrafyası hakkında ayrıntılı bilgi sağlanacaktır. Ayrıca çalışmada, Büklükale'de yürütülen kazı çalışmalarında elde edilen arkeolojik ve filolojik verilerin irdelenmesi ve daha önce yapılmış önerilerin de göz önünde bulundurulmasıyla, Büklükale'nin Hititler dönemindeki ismine dair lokalizasyon teklifleri paylaşılacaktır.

* Doç. Dr., Hitit Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Çiftlik Çayırı Mevki, İkbal Sit. Karşısı, Çorum/TÜRKİYE
E-mail: ozlemsirgavaz@hitit.edu.tr. ORCID: 0000-0001-6671-6691

ABSTRACT

The localization of Büklükale, which is linked to the county of Karakeçili, Kırıkkale province and located about 100 km south of Ankara, is extremely important in terms of historical geography of Anatolia in Hittite Period. During the Hittite period, archeological excavations in the city, which we thought were in a key position against the local kingdoms in Western Anatolia, show that the city also played an active role during the Assyrian Trade Colonial Period. The strategic and geopolitical importance of Büklükale indicates that during the Hittite period, the Hittite-West Anatolian relations could be a station city or military base or a center of a province when considered with its surrounding settlements. The city was located at the narrowest part of Kızılırmak, it was occupied from the Early Bronze Age to the Ottoman Period and assumed a natural bridge over the east-west transition point each period. Hittite cuneiform tablet fragments and hieroglyphic bulls, which were excavated during the excavations, also strengthen our view that Büklükale is an important center.

In this study, published Kültepe texts which we have detailed information about the Assyrian Trade Colonies Period and Hittite texts will be scanned. During the Hittite period, detailed information will be provided about Büklükale and the geography of the region. In addition, localization proposals related to the name of the Hittite period of Büklükale will be shared by considering archaeological and philological data obtained from the excavations carried out in Büklükale and by also considering the previous suggestions.

Kızılırmak'ın batı kıyısında, Kırıkkale İli, Karakeçili İlçesi'nde ve Bâla-Kırşehir yolu üzerindeki Köprüköy'ün karşısında yer alan Büklükale, Ankara'nın yaklaşık 100 km güneydoğusunda bulunmaktadır¹. Kent aynı zamanda, Japon Anadolu Arkeoloji Enstitüsü tarafından kazıları yürütülen diğer önemli iki arkeolojik merkez, Kaman-Kalehöyük'e yaklaşık 50km, Yassıhöyük'e ise yaklaşık 80 km mesafede bulunmaktadır. 1998, 2006 ve 2008 yıllarında Büklükale'de Enstitü tarafından yapılan yüzey araştırmaları sonucu yerleşimin MÖ. 2. binin, ikinci yarısında önemli bir merkez olduğu tespit edilmiş ve 2009 yılında K. Matsumura² tarafından kazılara başlanmıştır³. Kızılırmak'ın en dar kesiminde konumlanmış olan Büklükale, stratejik olarak çok önemli bir mevkide yer almaktadır⁴. Doğu-batı geçiş güzergâhında bulunmasından ötürü kent, bir istasyon şehir görevi görmektedir. Erken Tunç Çağı'ndan Osmanlı Dönemine kadar kesintisiz yerleşim gören⁵ Büklükale'nin Asur Ticaret Kolonileri döneminde de ticarete aktif rol oynayan kentlerden biri olduğu anlaşılmaktadır.

Genel olarak Hitit Devleti'nin konumlandığı, Kızılırmak kavsi içerisinde yer alan merkezi Hitit coğrafyası düşünüldüğünde Büklükale Hitit Devleti'nin Batı Anadolu'ya açılan kapısı görünümünde ve kilit bir noktada bulunmaktadır. MS. 13. yy Selçuklu Dönemine ait Çeşnigir köprüsü ve hemen yanında görülen Roma dönemi köprü kalıntıları, eski dönemlerde de geçişin bir köprü aracılığıyla sağlanmış olabildiğine işaret etmektedir. Nitekim ırmağın sularının azaldığı dönemlerde Roma Dönemi köprüsünün altında Hitit dönemine ait muhtemel bir köprünün ayak kalıntıları kazı başkanı Matsumura tarafından gözlenmiştir⁶. Aynı zamanda yerleşimin ortasında kuzey-güney istikametinde geçen bir yol bulunmaktadır ve bu yolun bir kısmı da hala kullanılmaktadır. Taş döşemeleri günümüzde hala gözlenebilen yolun güneyden köprüye doğru devam ettiği tahmin edilmektedir⁷. Büklükale'deki arkeolojik ve filolojik buluntular, yerleşimin en parlak döneminin Orta ve Geç Tunç Çağı'nda yaşandığına işaret etmektedir. Özellikle Büklükale'de açığa çıkarılan Hititçe çivi yazılı tabletler hem Hitit tarihi hem de tarihi coğrafyası açısından büyük heyecan uyandırmıştır⁸. Weeden tarafından okunan BKT1, M.Ö.14.yy'a tarihlenmektedir. Metinde geçen "bu topraklar" ve "senin ülken" ifadeleri

Hitit Devleti ile Batı Anadolu'daki bir devlet arasındaki yazışmanın bir parçası olabilir⁹. Büklükale kazılarında bulunan ikinci tablet olan BKT2'deki "Güneşim, majestem" ifadeleri de bir Hitit kralına yapılan resmi bir yazışmaya işaret etmektedir¹⁰. Son bulunan ve Orta Hitit Dönemi'ne tarihlendirilen BKT3 ise, bir düşmandan ve bir zaferden söz eden diplomatik bir kayıt içermektedir¹¹. Elbette hem bu çivi yazılı tabletler hem de bulunan çok sayıda hiyeroglif bulla¹², Büklükale'nin Hitit idari sistemi içinde yer alan ve kralın bizzat bağlantı kurduğu bir kent olduğuna işaret etmektedir.

Yine Geç Demir Çağı sur duvarını kaldırma sırasında bulunan anonim bir Tabarna mühür baskısı oldukça önemlidir. M.Ö. 16 yy ile M.Ö. 14 yy başları arasında tarihlendirilmesi önerilen mühür baskısı¹³, Büklükale'nin stratejik önemini ortaya koymaktadır. Ayrıca bu buluntu, Hitit Kralı'nın şehre zaman zaman gelerek, ikamet etmiş olabileceğine dair önemli bir kanıttır. Kanımızca sadece bu buluntu dahi, Büklükale'nin özellikle Eski Hitit Krallık Dönemi'nde bölgedeki Hitit siyasi otoritesinin bir parçası olduğuna işaret etmektedir.

Büklükale'de Asur Ticaret Kolonileri Çağı'na ait olan 2. yapı katının, N0E1 açmasında tespit edilen üç küçük odadan biri olan R54 nolu odada ortaya çıkarılan, içki ya da adak kapları olarak kullanılmış olduğu tahmin edilen testi ve tabaklar¹⁴ oldukça enteresan bir buluntu topluluğudur. Benzer buluntular R62 nolu oda da ele geçmiştir. Özellikle Koloni Dönemi'nin 2. tabaka sonlarına doğru yoğunlaşan dini aktivitelerden biri olan yerli kralların mabetleri ziyareti ve tanrılara düzenlenen törenler Kültepe metinlerinden bilinmektedir¹⁵. Muhtemelen bu buluntular da kült ziyaretleri sırasında tanrılar için gerçekleştirilen seremonilerde kullanılmıştır.

Asur Ticaret Kolonilerinin yayılma alanları ve hangi bölgelerle sınırlı olup olmadığına dair net bilgilere sahip değiliz¹⁶. Genel olarak Kayseri, Yozgat, Çorum, Konya, Niğde, Nevşehir, Aksaray¹⁷ ve Kırşehir illeri en bilinen yerlerdir. Ama Barjamovic'in yaptığı çalışma, kolonilerin batıda Afyon'a kadar yayıldığını göstermektedir¹⁸.

¹ Matsumura, 2013: 274.

² Büklükale Kazı Hafiri Sayın Doç.Dr. Kimiyoshi Matsumura Hoca'ya bu çalışmayı hazırlarken verdiği destekten dolayı çok teşekkür ederim. Bu makale, XVIII. Türk Tarih Kongresinde sunulmuş ama yayınlanmamış olan bildiri metninin genişletilmiş ve yeni önerilerle desteklenmiş özgün halidir.

³ Matsumura, 2011: 411.; Matsumura/Weeden, 2017: 114.

⁴ Matsumura, 2013: 274.

⁵ Matsumura, 2016: 58.

⁶ Üke, 2016: 522.

⁷ Matsumura, 2016:58.

⁸ Matsumura/Weeden, 2017: 114.

⁹ Weeden, 2013: 19 vd.

¹⁰ Weeden, 2016: 81vd.

¹¹ Weeden, 2017: 17 vd.

¹² Bkz. Weeden, 2016: 82vd.

¹³ Matsumura, 2016: 74.

¹⁴ Matsumura, 2016: 78.

¹⁵ Çeçen/Gökçek, 2006: 218 vd.

¹⁶ Asur Ticaret Kolonilerinin yayılma alanları ile ilgili kesin bir sınır çizilemeye de konuyla ilgili olarak bkz. Erol, 2015: 436-37; Barjamovic, 2001:7; Veenhof, 2010:46-47.

¹⁷ Ünal, 2018: 259.

¹⁸ Barjamovic, 2011: Map 4-7; Ünal, 2018: 259.

Şimdiye kadar yapılan bazı çalışmalarda, Kültepe metinlerinde sıklıkla anılan *Wahşuşana*¹⁹, *Durhumit/Durmitta*²⁰, *Nenaşsa*²¹ ve *Waşhaniya*²² gibi şehirler, Büklükale için önerilmiştir. Biz de bu çalışmada *Wahşuşana* Karumu'na bağlı olan *Şalatuwar*²³ Wabartumu'na²⁴ dikkat çekmek ve şimdiye kadar bilim insanları tarafından daha batıya yerleştirilen bu şehrin lokalizasyonuna dair bazı çıkarımlarda bulunmak istiyoruz. Elbette değerlendirmelerimizde Büklükale'nin Hititler dönemindeki özdeşliğine dair de yeni bir teklifte bulunacağız.

Şalatuwar'ın Eski Asur metinlerinde en sık anıldığı yerler sırasıyla *Wahşuşana*, *Puruşhaddum* ve *Durhumit* şehirleridir²⁵. Bu sebeple de, Ertem tarafından önerilen, Külhöyük ile Barjamovic tarafından önerilen Sakarya Nehri kıyısına yakın bir mevki²⁶ *Şalatuwar* için uygun olmayacaktır. Zira önerilen bu yerler, fazla batıda kalmaktadır. Bizce hem eski Asur, hem de Hitit kaynakları *Şalatuwar*'ın Kızılırmak kavsının yakınlarında ve Hatti çekirdek bölgesinin sınır hattında aranması gerektiğine işaret etmektedir.

Kültepe metinlerinde *Wahşuşana-Şalatuwar-Puruşhaddum* hattında iki defa köprü ücreti ödendiğine dair bir kayıt bulunmaktadır. Metnin ilgili satırları şöyledir: “*Wahşuşana'dan Şalatuwar'a 1 5/6 mina 5 şekel bakırı eşeklerin yiyeceği, yol vergisi ve handa ödedim. Ayrıca her bir eşek için köprüde 1/3 mina bakır ödedim. 2 mina bakırı eşeklerin yiyeceği olarak Şalatuwar'da ödedim. 2*

¹⁹ Barjamovic, 2011: 323, 400-401.; Ayrıca *Wahşuşana*=Kaman/Kalehöyük için bkz. Ertem, 1995: 84. ; Forlanini ise, *Wahşuşana*'yı Ankara'nın yaklaşık 32km güney batısında bulunan Ballıkuyumcu'ya yerleştirmektedir. de Martino, 2017: 257.

²⁰ Forlanini, 2008: 74.; Forlanini, 2009: 57.; Fakat Forlanini'nin aksine *Durhumit*, birçok araştırmacı tarafından kuzeye, *Kaska* bölgesine lokalize edilmiştir. *Durhumit*= Plain of Merzifon, Barjamovic, 2011: 411. ; del Monte/Tischer, 1978: 442vdd. ; del Monte, 1992: 175. ; Veenhof, 2011: 60.; *Durmitta*, Çankırı civarında, *Hanhana*'ya yakın bir mevkide aranmalıdır. Ayrıca metinlerde “*tuz toprakları Durmitta kenti*” ifadesi, Çankırı'da hala üretimde olan kaya tuzu yatakları da düşünüldüğünde oldukça manidardır. Erkut, 1990:1-7.

²¹ Corti, 2017: 232, fn. 144. Corti'nin önerisi, şimdiye kadar yapılmış olan öneriler arasında bizce en makulüdür. Fakat *Nenaşsa*'nın, Nevşehir civarında aranmasını daha uygun bulduğumuzu da burada ifade etmeliyiz.

²² Ünal, 2018: harita.

²³ *Şalatuwar/Şalatuwar(a)*'nın geçtiği metin yerleri ve lokalizasyon teklifleri için bkz. Nashef, 1991: 100 vd.; del Monte/ Tischler 1978: 333 vd. ; del Monte, 1992: 134 vd..

²⁴ Ertem, 1995: 83.; Bayram,1997: 64. ; Barjamovic, 2011: 347.

²⁵ Barjamovic, 2011: 351.

²⁶ *Şalatuwar*= near Sivrihisar, Kepen Höyük.; Barjamovic, 2011: 357, 411. Ayrıca. Gordion'un *Şalatuwar* için bir aday olabileceğine dair bkz. Barjamovic, 2017: 314. ; Şahin'e göre ise, *Şalatuwar*, Tuz Gölü'nün batısına ve Cihanbeyli'nin kuzeyine Yeniceoba civarına lokalize edilmelidir. Şahin, 2004: 47.

1/2 mina bakırı Puruşhaddum'a kadar ödedim. Onlar her bir eşek için 15 şekel bakırı köprüde nishatum olarak aldılar.”²⁷ Belgeden anlaşıldığı gibi hem *Wahşuşana* ve *Şalatuwar* arasında hem de *Şalatuwar* ile *Puruşhaddum* arasında bir köprüden bahsedilmektedir²⁸. Yine *Şalatuwar* şehri ile ilgili Kt n/k 1582 nolu Kültepe metninde 9-10. satırlarda şöyle geçmektedir: “*5 mina bakırı köprü (geçiş) için ödedim.*”²⁹ ifadesi *Şalatuwar*'da geçiş ücreti alınan bir köprü'nün varlığını bir kez daha kanıtlamaktadır. Üke, bu köprülerden geçiş ücreti alındığı için, köprülerin geçici inşa edilmiş köprüler olmadığına ve sürekli işlek durumda olduklarına dikkat çekmiştir³⁰.

Öte yandan Kültepe metinlerinde özellikle *Wahşuşana* ve *Şalatuwar* şehirleri ile birlikte anılan *perdum* “katır”lar, bu şehirlerde *perdum*'ların yetiştirildiği, pazarlandığı ve satışlarının yapıldığı pazar yerlerinin kuruluyor olduğuna işaret etmektedir³¹. Ayrıca Kt t/k 1 nolu metinde 13-19 satırları arasında şöyle geçmektedir: “*1 mina (bakırı) han için, bütün bunları Şalatuwar'da perdum ile ilgili olarak tarttım. Şalatuwar'dan çıktık ve 2 1/2 mina bakırı nehir kıyısında perdum ile ilgili olarak tarttım...*”³² Buradaki ifadeden şehrin nehir kıyısına yakın bir yerde olduğu anlaşılmaktadır.

Kt. n/k 1490 nolu metinde ise *Tuhpiya* Kenti'nden *Wahşuşana*'ya mal getiren bir tüccarın mallarının, *Şalatuwar* yoluyla *Puruşhaddum*'a gönderildiği kaydedilmiştir³³. Kanımızca bu yüzden *Puruşhaddum*'a giden yol biraz daha uzatılmıştır. *Şalatuwar*, gümüş bakımından zengin bir yerdir. Zira Asurlu tüccarların birçok madeni burada gümüşle değiştirdikleri metinlerden bilinmektedir. Bu vesile ile şehrin transit ticaretten önemli bir gelir elde ettiğini de anlıyoruz³⁴. Kuşkusuz, *Puruşhaddum* ve *Wahşuşana*'ya yakın bir konumda olması da bunda etkili olmuştur. Dercksen'e göre, Turhumit'ten *Puruşhaddum*'a giden yol yaklaşık dört günlük mesafededir ve kervan *Tuhpia*, *Wahşuşana* ve *Şalatuwar*'dan geçtikten sonra *Puruşhaddum*'a ulaşmaktadır³⁵. Yalnız buradaki güzergâhlar bizi bazen yanıltabilir. Zira kervanların bazı malları almak için ya da daha güvenli olduğu için yolu uzatmış olabilecekleri de dikkate alınmalıdır.

²⁷ AKT3, 34 (1.1-21), tercüme için bkz. Şahin, 2014: 708 vd. ; Barjamovic, 2011:353. ; de Martino, 1992: 258.

²⁸ Barjomovic, 2011: 313. ; *Wahşuşana*'dan hareket eden kervanların *Puruşhaddum*'a *Şalatuwar* üzerinden gidişlerine dair metinler için ayrıca bkz. Şahin, 2014: 709.

²⁹ Barjamovic, 2011: 352.

³⁰ Üke, 2016: 520.

³¹ Öz, 2014: 92, 99.

³² Barjamovic, 2011: 342. ; Öz, 2014: 97.

³³ Şahin, 2004: 39.

³⁴ Şahin, 2004: 48.

³⁵ Dercksen, 1996: 13. ; Şahin, 2014: 708.

Kaniş'ten, *Purušhattum*, *Wahšušana* ve *Šalatuwar* yönlerine doğru giden kervanların geçiş güzergâhları incelendiğinde; *Purušhattum* ile *Wahšušana* ve *Šalatuwar*'ın farklı güzergâhlarda oldukları ortaya çıkmaktadır. Öte yandan aynı güzergâhta bulunan *Wahšušana* ve *Šalatuwar*'a giderken ise birkaç farklı istasyon dışında aynı uğrak noktalardan geçilerek ulaşılmaktadır.³⁶

Kaniş→*Wašhaniya*→*Lahuta*→*Nenašša*→*Wahšušana*

Kaniş→*Wašhaniya*→*Athurušna*→*Nenašša*→*Šalatuwar* (Kt n/k 1582)³⁷ Barjamovic'in yaptığı tabloya göre *Wašhaniya* ve *Šalatuwar* sadece bu metinde birlikte geçmektedir. Ama buna karşın *Šalatuwar*'la çok sık anılan (35 kere birlikte anılmışlardır)³⁸ ve ona çok yakın bir mevkide aranan *Wahšušana* ile *Wašhaniya* metinlerde 15 kere birlikte anılmışlardır³⁹ ki bu çok önemli bir sayıdır. Demek ki *Wahšušana*, konum itibari ile *Kaneš* ve *Kaneš*'e yakın bir mesafede aranması gereken *Wašhaniya*'ya çok daha yakındır.

Öte yandan; Kt. 83/ k 117 nolu Kültepe Metnine göre, *Ulama* yolundan iki, *Šalatuwar* yolundan iki haberci *Purušhattum*'a gönderilmiştir. Diğer taraftan; Kt. v/k 89 nolu metin de *Ulama* ve *Šalatuwar*'ın *Wahšušana* ve *Purušhattum* arasında olduklarına fakat farklı güzergâhlarda bulduklarına işaret etmektedir⁴⁰. Şahin, *Ulama* ve *Wahšušana* şehirlerinin birbirlerine çok yakın mesafede yer almaları gerektiğini ve *Wahšušana*'nın Tuz Gölü'nün kuzeyinde aranması görüşünün kabul gördüğünü ifade etmektedir⁴¹. Barjamovic, *Ulama*'yı Acemhöyük'e, *Wahšušana*'yı Büklükale'ye, *Šalatuwar*'ı ise Tuz Gölü'nün kuzey batısına, Sakarya Irmağı'nın kıyısına yerleştirmektedir⁴². Ertem'e göre ise; Haymana ve çevresi *Šalatuwar* Ülkesi'nin bulunduğu bölgeye, Külhöyük de *Šalatuwar* Şehri'ne eşitlenmelidir⁴³. Diğer taraftan, *Šalatuwar* Ülkesi'nin Kültepe belgelerinde bir rubā'u ve de ēkallu'sunun kaydedilmemiş olmasının da bir tesadüf olduğu dile getirilmiştir⁴⁴. Bayram ve Kuzuoğlu'na göre ise, *Šalatuwar*, Nevşehir'in kuzey batısında aranmalı, *Ulama* ve *Purušhaddum* güneybatısında, *Wašhaniya* ise Nevşehir'in doğusunda aranmalıdır⁴⁵.

³⁶ Bayram/Kuzuoğlu, 2016: 1324.

³⁷ Barjamovic, 2011: 320.

³⁸ Barjamovic, 2011: 340.

³⁹ Barjamovic, 2011: 317.

⁴⁰ Günbatti, 1998: 479 vdd.

⁴¹ Şahin, 2002: 79.

⁴² Barjamovic, 2011: 372.

⁴³ Ertem, 1995: 86 vd.

⁴⁴ Balkan, 1957: 66.

⁴⁵ Bayram/Kuzuoğlu, 2016: 1324. ; Ayrıca Bayram, şehri, Tuz Gölü'nün batısına, Cihanbeyli'nin kuzeyine Yeniceoba taraflarına yerleştirmektedir. Bayram, 1994: 211-234.

Biz bu çalışmada *Šalatuwar*'ı, Köprüköy'ün karşısında Kızılırmak'ın hemen batısında yer alan Büklükale'ye aday göstermek istiyoruz. Bu durumda Kızılırmak'ın doğusunda ve Kırıkkale-Kırşehir hattı üzerinde aranması gereken *Wahšušana*'dan *Šalatuwar*'a giderken bir köprüden geçilmesi gerekecektir. Diğer taraftan; bizce güneyde Tuz Gölü'nün doğusunda kalan *Purušhaddum*'a giderken de yine bir köprü vasıtası ile ulaşılabacaktır (AKT 3,34 (1. 1-10):

Wahšušana→1.Köprü→*Šalatuwar*→2. Köprü→*Purušhaddum*

1. Köprü: Köprüköy'ün bulunduğu yerden Büklükale'ye geçiş.

2. Köprü: Muhtemelen *Šalatuwar*'dan güneye doğru *Purušhaddum* yolu üzerinde.

Öte yandan; *Šalatuwar*'ın Kültepe metinlerinde *Purušhaddum* ile *Wahšušana* arasında zikredilmesinden ötürü, *Purušhaddum*'un Tuz gölünün hemen batısındaki Cihanbeyli civarında aranması da mümkün olabilecektir ama bizce *Šalatuwar* coğrafi olarak değil de kervan güzergâhı açısından *Purušhaddum* ile *Wahšušana*'nın arasında yer almaktadır.

Boğazkale arşivinde bulunan *Kuşşara* kralı *Anitta*'nın metni, hem Anadolu'nun Hititler öncesi siyasi durumu hem de metinde geçen birçok yerel krallık ile ilgili bilgi edinmemize olanak tanımakta, ayrıca bazı yerleşimlerin lokalizasyonlarına dair yapılan tarihi coğrafya çalışmalarına da yardımcı olmaktadır. *Anitta* metninde⁴⁶ geçen ve *Anitta* tarafından ele geçirilen kentler şunlardır: *Neša*, *Ulama*⁴⁷, *Harkiuana*, *Wašhaniya*⁴⁸, *Zalpa*, *Šalampa*,

⁴⁶ Ünal, 2018: 267 vd.

⁴⁷ *Ulama*=Acemhöyük, Barjamovic, 2011: 411.; Forlanini'ye göre ise, *Ullama*, Şereflikoçhisar'ın 3 km güneydoğusunda bulunan Varavan ile eşitlenmelidir. Forlanini, 2008: 61.; Höyükte, hem Hitit hem de Karum dönemine ait arkeolojik malzeme saptanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Omura, 1993: 373.

⁴⁸ *Wašhaniya*= around Kışehir, Barjamovic, 2011: 411.; Kt n/k 1251 12-17 de şöyle geçmektedir: “İkun-piya'ya şöyle söyle: Eğer şimdiye kadar *Kaniş*'te isen *Wašhania*'ya geç! Ama Memleket tekrar sakinleşinceye kadar tekrar buraya gelme!” Bu metin *Wašhaniya* şehrinin *Kaniş*'e yakın bir mevkide aranması gerektiğine işaret etmektedir. Çeçen, 2002: 66.; Diğer taraftan; TC 3,165, AKT 6, 273 ve Kt n/k 1582 nolu güzergâh metinlerinde de *Wašhaniya*'nın, *Kaniş*'ten hemen sonra uğranılan, ilk durak olduğu görülmektedir. *Wašhaniya*'dan sonra ise yolun batı ve kuzey batı olmak üzere ikiye ayrıldığı batı yönündeki yolun, *Nenašša-Ullama* ve *Purušhaddum*, kuzeybatıya giden yolun ise, *Malita* ve *Wahšušana*'ya ulaştığı görülmektedir. Başka bir metinde ise *Wašhaniya-Nenašša-Athurušna-Wahšušana* güzergâhı kaydedilmiştir. Tüm bu metin yerleri *Wašhaniya*'nın *Kaneš*'e çok yakın bir mevkide aranması gerektiğini ortaya koymaktadır. Şahin, 2004: 37.; Bayram/Kuzuoğlu, 2016: 1324.

*Hattuş, Šalatiwar, Puruṣhanda*⁴⁹. *Anitta* metninde geçen bu şehirlerden kesin olarak bilinen *Kaneš/Neša/Kültepe* ve *Hattuş/Boğazkale* dışındakilerin, şimdiye kadar yapılmış olan lokalizasyon teklifleri göz önünde bulundurulduğunda kabataslak da olsa belirli bir coğrafi hattın içinde yer aldıklarını, Kızılırmak'ın ve Tuz Gölü'nün batısına çok da yayılmamış olduklarını tahmin ediyoruz. Muhtemelen Hatti çekirdek bölgesi olarak da adlandırdığımız Kızılırmak kavsi içindeki bölgede *Anitta* siyasi otoritesini güçlendirerek, bölgede üstün bir konuma yükselmiştir. Zira *Anitta* metnindeki bazı ifadeler de bu yorumumuzu doğrulamaktadır. *Neša*'nın düşmanları olarak nitelendirilen *Ullama, Harkiuuna* ve *Wašhaniya* şehirleri muhtemelen aynı güzergâh üzerinde olmalıdır. En güneyde ve Konya- Aksaray sınırları içinde aranan *Ullama*'dan⁵⁰ sonra, *Neša*'ya doğru aynı hat üzerindeki diğer yerleşimler olan *Harkiuuna* ve *Wašhaniya* da sırayla *Anitta* tarafından ele geçirilmiştir. Diğer taraftan; *Anitta*'nın *Hattuş* kralı *Piyuṣti*'yi, *Šalampa* kentinde yendiğini ifade etmesi bu şehrin *Hattuş*'a yakın bir mevkide aramasını gerektirmektedir. Kuzeyde *Kaška* bölgesinde aranması gereken *Zalpa* kenti ise, bizce *Anitta*'nın ele geçirdiği yerlerin en kuzeyde kalan sınırını oluşturmaktadır. Bu durumda *Anitta*'nın ele geçirdiği topraklar, *Kaneš/Neša*'dan yola çıkıldığında; kuzeyde *Hattuş-Šalampa-Zalpa*, batı ve güney batıda *Wašhaniya-Harkiuuna-Ullama-Puruṣhanda* (kendiliğinden sadakatini göstermiştir) ve kuzey batıda *Šalatiwar* kenti ile sınırlıdır.

Anitta metninde *Šalatiwar*'la ilgili geçen satırlar ise şöyledir:

KBo 3.22 ay.⁵¹

52 URU *Ša-la-ti-wa-ra me-e-ni-im-me-et ne-e-eh[-hu-un]*

53 URU *Ša-la-ti-wa-ra-ša me-e-na-ah-ha-an-da* Gi⁵tu-u² x[

54 [URU-ri-a]z ERÍN^{MEŠ}.ŠU hu-it-ti-ya-ti ša-an URU *Ne-e-š[(a pé-e-hu-t)e-nu-un]*

52 Yüzümü (yönümü) *Šalatiwar* Şehrine çevir[dim].

53-54 ve *Šalatiwar*lı adam bana [karşı] askerlerini sevk etti, (ama) onları (yakalayarak) *Neš[a]*'ya götürdüm]⁵².

Metinde *Anitta*'nın “yüzümü *Šalatiwar* şehrine çevirdim” ifadesinden yola çıkarak Ertem, bir insanın yüzünü

doğal olarak ancak sağa ya da sola çevirebileceğini dile getirerek, *Šalatiwar*'ın *Hattuşa*'nın güney ya da güney-batı yönünde bir yerde olabileceğine işaret etmektedir⁵³. Hâlbuki metindeki ifadeden “yüzünü bir kentten, diğerine çevirmek” yani dikkatini artık *Šalatiwar* şehrine yönelttiği anlaşılmaktadır ve kesinlikle aranan kentin yönünü belirleyebilecek bir ipucu içermez. Metnin 55-63. satırları arasında, *Anitta*'nın *Neša*'ya yaptığı imar faaliyetlerinden bahsedilmektedir. Sonrasında ise *Anitta, Šalatiwar* şehrine savaşmaya gitmiştir. *Anitta Šalatiwar*'ı ele geçirmesinden sonra, anlaşılan, *Šalatiwar*'ın kralı ve halkın bir kısmı kaçmış ve *Hulana Nehri Ülkesi*'ne ya da yakınlarına sığınmıştır⁵⁴:

KBo 3.22 ay.

64 ú-e-it-ta[(-an-da-an-ni-eš-ši-ma) URU *Ša-la-ti-wa-r(a za-ah-hi-ya pa-a-un)*]

65 LÚ URU *Ša-l[(a-ti-wa-ra QA-DU DUMU^{MEŠ}-ŠÚ a-ra-a-i)š (-)an-da]*

66 ú-e-et K[(UR-e-še-et Û URU^{LIM} -ŠU da-a-li-iš)]

67 nu^{ID}H[(u-u-la-an-na)]-an IŞ-BAT)]

64 Aynı [(yıl içinde) *Šalatiw(ar)* şehrine savaşa gittim].

65 *Ša*[(*latiwar*a'lı adam çocuklarıyla birlikte isyan etti ve)] karşıma geldi.

66 ÜI[(kesini ve (baş) şehrini terk etti)].

67 ve *Hula*[(*na* nehrini tuttu (yerini aldı)].

Demek ki *Šalatiwar, Hulana Nehri Ülkesi* yakınlarında komşu bir yerleşimdir ki *Šalatiwar*'ın kralı *Hulana*'ya sığınmıştır⁵⁵. Metnin devamında, *Anitta*'nın tüm şehir surlarını ateşe verdiği kaydedilmiştir. Ayrıca şehirde bin dört yüz askerin ve kırk at arabasının muhtemelen esir alındığı bilgisi bulunmaktadır:

KBo 3.22 ay.

68 URU *Ne-ef-* E(GIR-*pa-an ar-ha pa-it)*]

⁴⁹ Ertem, 1995: 86.

⁵⁰ *Hulana Nehri*= Delice Irmak eşitliği ve ayrıntılı bilgi için bkz. Sir Gavaz, 2016: 1-16.; Ayrıca *Hulana Nehri* =Porsuk Çayı eşitliği için bkz. Corti, 2017: 236. ; Barjamovic, 2011: 354.

⁵¹ *Šalatiwar*'ın Kültepe belgelerinde bir *wabartum* olarak geçmesi, *Hulana*'nın da Asur Ticaret Kolonileri döneminde belki de yün temin etme hususunda dolaylı yoldan bir ticaret ağı içinde olabileceğini düşündürmektedir. Sir Gavaz 2016: 1 vd.

⁴⁹ *Puruṣhaddum*=Bolvadin, Barjamovic, 2011: 411.

⁵⁰ Çeçen, 2002: 65.

⁵¹ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Neu, 1974: 12vd.

⁵² Tercüme için bkz. Ünal, 2018: 268.

69 nu URU^{DIDL} –ŠU [(lu-uk-ki-it a-pu-u-uš-ša an)-da[?]

70 URU-ri-ya[-an h(u-la-le eš-šar-še-et I LI-IM IV ME ERİN^{MES})]

71 nu XL ŠÍ[-IM-TI (ANŠE.KUR.RA^{HLA} KU).BABBAR[?] GUŠKIN[?]

72 a-pa-ša [(hu-it-ti-it-ti ša-aš i-ya-an-ni-eš)]

68⁵⁶ Ne[ša? onun] ar(kasından gitti)].

69 Şehir surlarını [(ateşe verdi. Onları orada(?)

70 şehirde [1400! miktarında (?) asker (bekliyordu)]

71 Kırk [koşum atları, gü[müşü (ve) altını]

72 o [(çekti ve o gitti)].

Anlaşılan şehir, sayı abartı değilse eğer, bu kadar çok askerin barınabileceği ve konaklayabileceği bir kent özelliğine sahiptir. Burada vurgulamak istediğimiz bir diğer husus, *Anitta*'nın *Šalatiwar*'ı ele geçirmesinden hemen sonra *Purušhanda* Kralı'nın kendisine demirden bir taht ve asa hediye etmiş olması ve krala sadakatini göstermiş olmasıdır⁵⁷. Kuşkusuz, yakınında bulunan *Šalatiwar*'ın ele geçirilmesi, *Purušhanda* Kralı'nın başına gelebilecek bir felakete karşı önlem olarak, kendiliğinden *Anitta*'ya boyun eğmesine neden olmuştur. *Anitta* metninin ve Asur Ticaret Kolonileri dönemine ait olan belgelerin de teyit ettiği gibi, *Purušhanda* ve *Šalatiwar* şehirleri birbirlerine yakın mesafede yer almaktadır. Bu durumda *Purušhanda* şehri için önerilen Acemhöyük⁵⁸ ya da Konya-Karahöyük⁵⁹ eşitlikleri göz önünde bulundurulduğunda, *Šalatiwar* için önerilen Sakarya Nehri kıyısı yakınları ya da Haymana bölgesi hiç de uygun olmayacaktır. Nitekim bu durumda, iki kent arasındaki mesafe oldukça açılmaktadır. Öte yandan; *Šalatiwar*, Büklükale ile eşitlendiği takdirde; *Purušhanda* için önerilen yerlere daha makul bir yakınlıkta olacak, aynı zamanda *Anitta*'nın kolaylıkla ele geçirip, hâkimiyet kurabileceği bir coğrafi hattın içine girecektir.

Boğazkale'de ele geçirilmiş olan KBo 27.31 nolu metinde, bir bayramın kutlanması sırasında “zanaatkârlar, pazar yeri ağası, *Kaneš*'li tüccarlar, *Šalatiwara*'lı tüccarlar ve *Tawiniya*'lı? tüccarlar” geçmektedir. Tüccarların

bazı bayram metinlerinde aktif olarak görev aldıkları bilinmektedir⁶⁰. Acaba *Šalatiwar* şehri Hitit döneminde de ticaretle uğraşmaya devam mı etmiştir? Maalesef bu konuda fazla bilgimiz yoktur.

Ertem'e göre, Hititçe metinler, *Anitta* döneminde ve öncesinde Anadolu'da etkin bir Hatti krallığı konumunda olan *Šalatiwar*'ın, Hitit İmparatorluk Devrinde siyasi etkinliğini yitirdiği, ama şehrin tanrılarının kutsanmaya devam ettiğini göstermektedir⁶¹.

Şehrin Hitit İmparatorluk döneminde etkinliğini kaybetmesi, zaman zaman düşman işgaline giren kentlerin metinlerde susması ya da şehrin Hitit hâkimiyetine girdikten sonra siyasi iniş ve çıkışlardan uzak, rutinleşen bir hal alması ile de açıklanabilir. Biz özellikle Ortaköy/Şapinuwa tabletlerinin yayınlanması⁶² ve Büklükale kazısı ile bölgede devam eden diğer kazıların daha fazla filolojik buluntu vermeye başlaması ile *Šalatiwar* ve irtibat halinde olduğu yerleşimler hakkında daha güçlü bilgiler edinebileceğimizi düşünüyoruz. Elbette ilerleyen zamanlarda, Büklükale kazısının arkeolojik ve filolojik verileri, şehrin lokalizasyonu hakkında net bilgiler sağlayacaktır. Kazılar, yüzey araştırmaları ve çivi yazılı belgelerle aksi kanıtlanmadığı sürece tarafımızdan yapılan bu önerinin, özellikle Büklükale'nin stratejik konumu ve bölgedeki rolüne dikkat çekmesi açısından önem taşıdığını belirtmek isteriz.

Büklükale'nin Lokalizasyon Önerileri

M. Forlanini (2008/9)	<i>Durhumit/Durmitta</i>
G. Barjamovic (2011)	<i>Wahšušana</i>
C.Corti (2017)	<i>Nenašša</i>
A. Ünal (2018)	<i>Wašhaniya</i>
(Bu çalışma)	<i>Šalatiwar</i>

⁵⁶ 6-72 tercüme için bkz. Sedat Alp, 2000: 55.

⁵⁷ Alp, 2000: 55.

⁵⁸ Acemhöyük=B/*Purušhaddum* bkz. Özgüç, 2015: 2 vd.

⁵⁹ Alp, 2000: 50. ; Ayrıca *Purušhanda* ile ilgili öneriler için bkz. Karauğuz, 2005: 24, dn. 95.

⁶⁰ Ünal, 1997: 355.

⁶¹ Ertem, 1995: 85vd. Şehir AN.TAH.ŞUM^{SAR} bayramı kutlamaları sırasında geçmektedir. KBo 4.13 öy. I 41. Karauğuz 2005: 23.

⁶² Özellikle Hititler Döneminde, Batı Anadolu coğrafyasını aydınlatıcı bilgiler vereceğini inanyoruz.

Resim 1: Büklükale hava fotoğrafı, Büklükale kazısı arşivi. / Aerial photo of Büklükale. Archive of the Büklükale Excavation.

Resim 2: Büklükale harita, kazı arşivi. / Büklükale map, Archive of the Büklükale Excavation.

KAYNAKÇA

- ALP, S. 2000.
Hitit Çağında Anadolu, İstanbul.
- BALKAN, K. 1957.
Mama Kralı Anum-Hirbi'nin Kaniş Kralı Warşama'ya Gönderdiği Mektup, Ankara.
- BARJAMOVIC, G. 2011.
A Historical Geography of Anatolia in the Old Assyrian Colony Period, Copenhagen.
- BARJAMOVIC, G. 2017.
“A Commercial Geograpy of Anatolia: Integrating Hittite and Assyrian Texts, Archaeology and Topography”, *Hittite Landscape and Geography*, Mark Weeden-Lee Z. Ullmann (eds.), Leiden/Boston: 311-318.
- BAYRAM, S. 1994.
“Kültepe Metinlerinde Geçen Yeni Yer Adları ve Bunların Değerlendirilmesi”, *XI. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*: 211-234.
- BAYRAM, S. 1997.
“New and Some Rare Geographical Names in the Kültepe Texts”, *Archivum Anatolicum* 3, Ankara: 41-66.
- BAYRAM, S / KUZUOĞLU, R. 2016.
“Çivi Yazılı Belgelere Göre M.Ö. 2. Bin'de Nevşehir”, *II. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu* (2-3-4 Mayıs 2016): 1318-1324.
- CORTI, C. 2017.
“The North: Hanhana, Hattena, İstahara, Hakpiş, Nerik, Zalpuwa, Tummana, Pala and the Hulana River Land”, *Hittite Landscape and Geography*, Mark Weeden-Lee Z. Ullmann (eds.), Leiden/Boston: 219-237.
- ÇEÇEN, S. 2002.
“Kültepe Belgelerine Göre Anadolu Şehir Devletlerinde Ayaklanma”, *Archivum Anatolicum* 5, Ankara: 65-68.
- ÇEÇEN, S./ Gökçek, L. G.2006.
“Kültepe Tabletlerinde Yerli Tarihleme Usülleri”, *Hayat Erkanal'a Armağan; Kültürlerin Yansıması*, İstanbul: 218-221.
- DE MARTINO, S. 2017.
“Central West: Philology”, *Hittite Landscape and Geography*, Mark Weeden-Lee Z. Ullmann (eds.), Leiden/Boston: 253-261.
- DEL MONTE, G. F. / TISCHER, J. 1978.
Die Orts und Gewässernamen der Hethitischen Texte, RGTC 6.
- DEL MONTE, G. F. 1992.
Die Orts und Gewässernamen der Hethitischen Texte, RGTC 6/2.
- DERCKSEN, J. G. 1996.
The Old Assyrian Copper Trade in Anatolia, İstanbul.
- ERKUT, S. 1990.
“Hititlerde Tuz ve Kullanımı”, *Belleten* S. 209, C. LIV, Ankara: 1-7.
- EROL, H. 2015.
“Eski Asur Şehir Devletinin Ticari Tekelleşme Politikası”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 34/58: 425-443.
- ERTEM, H. 1995.
“Külhöyük'ün Asur Ticaret Kolonileri ve Hititlere Ait Çivi Yazılı Belgelerdeki Adı Hakkında Bir Deneme”, *Archivum Anatolicum* 1, Ankara: 73-87.
- FORLANINI, M. 2008.
“The Historical Geography of Anatolia and the Transition from the kârum-Period to the Early Hittite Empire”, *Anatolia and the Jazira*, 57-86.
- FORLANINI, M. 2009.
“On the Middle Kızılırmak, II”, *Central- North Anatolia*: 39-69.
- GÜNBAĞI, C. 1998.
“Kârum'lar Arasındaki Mektuplaşmalar”, *XXXIV. Uluslararası Assirioloji Kongresi*, (6-10/VII/1987-İstanbul), Ankara: 479-484.
- KARAUĞUZ, G. 2005.
Arkeolojik ve Filolojik Belgeler Işığında M.Ö. II. Binde Orta Anadolu'nun Güney Kesimi, Konya.
- MATSUMURA, K. 2011.
“Büklükale Kazısı 2009”, *32. Kazı Sonuçları Toplantısı*, C. 4, Ankara: 411-420.
- MATSUMURA, K. 2013.
“Büklükale”, *Hititler: Bir Anadolu İmparatorluğu*, eds. M. Doğan-Alparslan- M. Alparslan, İstanbul: 274- 280.
- MATSUMURA, K. 2016.
“Büklükale Kazıları”, *Kırşehir: Arkeoloji ve Paleoantropoloji Çalışmaları*, Kırşehir: 56-82.
- MATSUMURA, K / WEEDEN, M. 2017.
“Central West: Archaeology”, *Hittite Landscape and Geography*, Mark Weeden-Lee Z. Ullmann (eds.), Leiden/Boston: 106-118.

- NASHEF, K. 1991.
Réportoire Géographique des Textes Cunéiformes, Die Orts-und Gewässernamen der altassyrischen Zeit, Wiesbaden.
- NEU, E. 1974.
Der Anitta-Text, *StBoT* 18, Wiesbaden.
- OMURA, S. 1993.
“1991 Yılı İç Anadolu’da Yürütülen Yüzey Araştırmaları”, *AST* 10: 365-386.
- OMURA, S. 1995.
“1994 Yılında İç Anadolu’da Yürütülen Yüzey Araştırmaları”, *AST* 13: 243-272.
- ÖZ, E. 2014.
Kültepe Metinleri Işığında Eski Anadolu’da Tarım ve Hayvancılık, Ankara.
- ÖZGÜÇ, N. 2015.
Acemhöyük-Buruşhaddum I. Silindir Mühürler ve Mühür Baskılı Bullalar, Ankara.
- SİR GAVAZ, Ö. 2016.
“Hititçe Metinlerde Geçen KUR ID Hulana-/ KUR ID SIG ‘Yün Nehri Ülkesi’ Üzerine Yeni Bir Değerlendirme”, *Belleten*, C. LXXX, S. 288: 1-16
- ŞAHİN, H. A. 2002.
“Koloni Çağı’nda (M.Ö.2000-1750) Anadolu’da Bulunan Asurlu Görevliler”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 12: 70-87.
- ŞAHİN, H. A. 2004.
Anadolu’da Asur Ticaret Kolonileri Devri (MÖ. 1975-1725), Kayseri.
- ŞAHİN, H. A. 2014.
“Koloniler Çağı’nda Şalatiwar Şehri’nin Önemi”, *Proceedings of the Eighth Interantional Congress of Hittitology* (Warsaw, 5-9 September 2011), Warsaw: 708-717.
- ÜKE, A. 2016.
“Hititçe Belgeler ve Arkeolojik Veriler Işığında: ^{GIŞ/} ^{NA4}armizzi”, *Studies in Honour of Ahmet Ünal Armağanı*, eds. S. Erkut- Ö. Sir Gavaz, İstanbul: 517-529.
- ÜNAL, A. 1997.
“Hitit Metinlerinde Eski Asur Ticaret Kolonileri Çağıyla İlgili Kayıt ve Anımsamalar”, *Archivum Anatolicum*, 3, Ankara: 351-353.
- ÜNAL, A. 2018.
Eski Anadolu Siyasi Tarihi, Kitap 1: Eski Taş Devri’nden Hitit Devleti’nin Yıkılışına Kadar (M.Ö. 60.000-1180), Ankara.
- VEENHOF, K.R. 2010.
“Ancient Assur: The City, Its Traders, and Its Commercial Network”, *Journal of the Economic and Social History of the Orient* 53: 39-82.
- VEENHOF, K.R. 2011.
“Eski Asur Kara Ticaretinin Yapısı”, *Anadolu’nun Önsözü Kültepe Kaniş-Karumu*, Kayseri: 56-63.
- WEEDEN, M. 2013.
“A Hittite Tablet from Büklükale”, *AAS XVIII*: 19-35.
- WEEDEN, M. 2016.
“Hittite Epigraphic Finds from Büklükale 2010-14”, *AAS XIX*: 81-104.
- WEEDEN, M. 2017.
“A Cuneiform Fragment from the 2016 Season at Büklükale, BKT3: Part of a Diplomatic Text?”, *AAS XX*: 17-22.